

<http://www.minnahokka.com/Paimensoittimet>

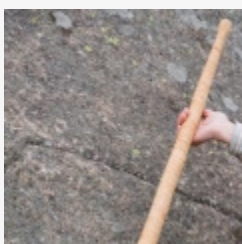
Soittimet

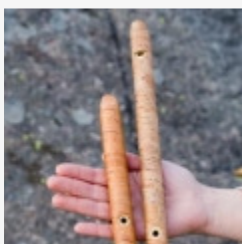
Brelo on puurunkoinen, tuohella päällystetty 650 - 130 cm:n pituinen sormiaukoton trumpettisoitin, jonka putki päättyy irralliseen kaikusuppiloon. Kaikusuppilon materiaalina on toiminut vahva tuohinauha, pelti ja lehmänsarvi. Rungon valmistusmateriaalina on käytetty leppää ja haapaa. Pohjois-Karjalassa brelo on ollut paimenten soitin; Pohjois-Savossa taas kerrotaan breloa käytetyn mm. paimenten kutsumiseen pois metsästä. 1600-luvulla Laatokan länsirannalla luikusta kehitettyä breloa on käytetty paikoin myös Etelä-Savossa ja Inkerissä.

Hautatorvi syntyy, kun kärjennoukkaan liitetään tuohesta tai lepänkuoresta kaikusuppilo. Hautatorvi, kuten kärjennoukkakin, on ollut maassamme paikallinen instrumentti, jota on käytetty nimensä mukaisesti tervahautojen polton yhteydessä Etelä-Pohjanmaan ympäristössä, mm. Ilmajoella. Lajina sormiaukoton hautatorvi on jäänyt sormiaukollisen varianttinsa varjoon. Laji lienee omaksuttu saksalaisilta kauppiailta maahamme jo 1200-luvun lopulla.

Inkeriläinen hevostorvi on noin metrin pituinen, tuohella päällystetty halkiopotkinen, hieman käyrä torvi, jonka päässä on sonninsarvi kaikusuppilona. Tämä voimakasääninen laji ei ole ollut paimenten käytössä Suomessa, vaan se on kulkeutunut maahamme kansanmuusikko Teppo Revon mukana. Revon mukaan jännittävä yöpaimennus oli olennainen osa arvostetun hevospaimenen ammattia. Apuna paimentamisessa paimenella oli vain torvi ja piiska.

Inkeriläinen paimenhuilu tai -soittu on inkeriläisen Teppo Revon Suomessa tunnetuksi tekemä, muuten harvinainen tulppakanavahuilu. Paras materiaali tämän puolimetrisen soitun rakentamiseen on Revon mukaan tiheäsyinen koiranheisipuu, mutta pihlaja, leppä ja pajukin kelpaavat. Revo valmisti huilun kopioimisen helpottamiseksi mittatikkuja, joista käy ilmi kaikki soittimen olennaiset mitat. Huilu valmistetaan sahaamalla kuiva oksa keskeltä halki ja kovertamalla puoliskot huolellisesti. Tulpanpuoleinen pää huilun sisäkanavassa kannattaa muotoilla hieman ulospäin avautuvaksi, jotta tulppa ei vuoda särmäaukon puolelta. Särmäaukko tehdään vuolemalla ensin puukolla lovi muutaman sentin päähän puhallusaukosta. Seuraavaksi loven keskelle tehdään ura kapealla tasataltalla. Uran pohjalle puhkaistaan pieni ikkuna, minkä jälkeen ura syvennetään edelleen. Ohennettu ura muodostaa soittimen kielen, joka irrotetaan reunoistaan ja painetaan puupalalla hieman alaspäin. Särmä- ja puhallusaukon väliin sijoitettava tulppa valmistetaan 10 cm:n pitkistä lepänoksasta hiljaa ja huolella, sovittaen sitä usein narulla yhteensidottuun huiluaihioon. Ennen kuin lievästi kiilamainen tulppa sopii paikalleen, on syytä vuolla siihen ilmakehana. Tarkista ennen liimaamista, että huilu soi tyydyttävästi. Huilun putki liimataan narun avulla kiristäen, minkä jälkeen puhallusaukko vuollaan oikeaan muotoonsa. Huilu voidaan öljytä äänen voimistamiseksi ennen tulpan kiinnittämistä. Sormiaukot kannattaa sijoittaa mittatikun avulla oikeille paikoilleen. Porattuasi sormiaukot 7-8 mm:n kokoisiksi veistä niiden ympärille pyöreät sormenpesät. Venytä lopuksi ohut, kiehautettu tuohinauha soitun ympärille puhalluspäätä alkaen. Puhko seuraavana päivänä särmäaukko ja sormiaukot esiin terävällä puukolla. Kevytpuhalteinen soittu on ollut yleinen erityisesti lammaspaimenten keskuudessa. Teppo Repo aloitti tässä paimenien keskuudessa vähäarvoisessa toimessa jo 5-vuotiaana ansaitakseen perheelleen lisätuloja. Nokkahuilua muistuttavan soitun vieno ääni on hiljainen ja pehmeä. On mahdollista, että soittu on kehitetty aikanaan kuoriputkihuilusta. Pitkälle kehitetty paimenhuilu on paimensoittimista monipuolisimpia johtuen peräti 6 äänirei'ästä ja mahdollisuudesta tuottaa ylipuhaltamalla useampia asteikkoja. Inkerin lisäksi soittua lienee käytetty vähäisessä määrin Karjalan Kannaksen eteläosissa.

Jatkossoropilli on klarinettityyppinen soitin, joka valmistetaan kahdesta sisäkkäin työnnetystä putkikasvin varresta. Sen koko, yleensä noin 10-50 cm, määräytyy putkien pituuden mukaan. Mitä pidempi soitin on, sitä matalampi ääni siitä tulee. Ohuemman putken päähän viilletään ruokopilliin tapaan kieli, joka värähtelee puhallettaessa. Puhalluspään materiaali voi olla vaikkapa olkea tai järviuokoa. Soittimessa ei todennäköisesti ole ollut sormiaukkoja. Tätä myös putkipilliksi kutsuttua soitinta on tavattu vain paikallisesti Oulun seudulla.

Kärjennoukka valmistetaan siten, että 10 cm pitkää, parisentistä puunoksaa halkaistessa sydänpuu jätetään kokonaan toiseen puoliskoon. Tämä aluskappale koverretaan puukolla puhalluspään reunaan lukuunottamatta. Päälyskappaleen alaosa koverretaan ja puhalluspää vuollaan millimetrin paksuiseksi ohueksi kieleksi. Puoliskot liitetään yhteen narulla, vitsaksella tai pujottamalla ennen halkaisemista irrotettu kuori takaisin. Soittimia tiedetään rakennetun pajusta, lepästä, koivusta ja katajasta. Sormiaukotonta kärjennoukkaa on käytetty signaalien antamiseen ja ajanvietteeksi. äänenkorkeutta on voitu muuttaa puhallusvoimaa vaihtamalla ja käyttämällä kämmenkourua klarinetin alapäässä. Lajia on kutsuttu monilla eri nimillä, mm. käriennoukka, häriänneukka, porsaanhuuli, puavopilli. Lajin omaksuminen entisen Vaasan läänin alueelle tapahtui mahdollisesti jo 1200-luvun lopulla. Keski-Suomessa ja Pohjois-Savossa tätä klarinettityyppiä tiedetään käytetyn ainakin 1800-luvulla. Euroopassa kärjennoukkaa on tavattu myös Ruotsissa, Slovakiassa ja Tanskassa.

Larnetti on puusta halkaisutekniikalla rakennettu lähes puolimetrisen klarinettisoitin, joka on päällystetty tuohella. Alkuperäisen mallin mukaan kataja- tai tuohikieli on kiinnitetty soittimen viistettyyn puhalluspäähän sormiaukkojen puolelle. Larnetin sormiaukot on sijoitettu huomiotaherättävästi kahteen linjaan. Laji lienee kehitetty klarinetin esikuvan pohjalta 1800-luvulla.

Lehmänsarvi valmistetaan irrottamalla ensin sarven sisus keittämällä. Tämän jälkeen sarven kärki sahataan pois ja umpinaisen puhalluspään läpi porataan halkaisijaltaan puolen sentin mittainen reikä. Lopuksi soittimen puhallusaukko koverretaan kuppimaiseksi soittamisen helpottamiseksi. Oletettavasti kimakkaäänistä lehmänsarvea on käytetty lounais-Suomessa kylätorvena, eli sillä on kutsuttu kyläläiset kokoon tarvittaessa. Lehmänsarveen puhaltaen suomalaiset emännät ovat vielä 1950-luvullakin kutsuneet työväkeä syömään pelloilta. Muistitiedon mukaan lehmänsarvea on käytetty paikallisesti korvaamaan pukinsarvea. Soitin on saanut erilaisia nimiä eri alueilla, mm. torvi, soitinsarvi, tyytty ja tyyty. Lehmänsarvia tiedetään käytetyn muun Suomen ohella erityisesti Varsinais-Suomen ja Ala-Satakunnan rajaseudulla sekä Viipurin ympäristössä jo pronssikaudella, 1500 eKr - 500 eKr.

Lehmätorvi on halkioputkinen, n. 30-40 cm pitkä tuohella päällystetty trumpettisoitin. Puhaltimen muoto on hieman kaareva, ja lievästi soikion muotoisen alapään läpimitta on 5-7 cm. Kun torven kuppimaiseksi koverretun puhalluspään poraus on pieni, vain 5 mm, soittimesta saa harjoittelemalla puhalletuksi lehmän ammutusta vastaavan äänen. Seinämän paksuus puhalluspään jälkeen on 3-5 mm. Lehmätorvia on käytetty Länsi-Suomessa, mm. Paattisilla, karjan kutsumiseen. Kuvan soittimella olen kutsunut menestyksekkäästi luokseni lehmä, lampaita ja Ylämaan karjaa.

Liukuva raunahuilu rakennetaan työntämällä umpinainen koiranputken pala tai oksanpätkä suuremman koiranputken sisään. Isomman yläputken sopiva halkaisija on 1,5-3 cm. Putkien pitää liikkua sisäkkäin vaivattomasti, mutta välissä ei saa olla yhtään ylimääräistä tilaa. Äänen esiintuloa voi helpottaa leikkaamalla puhalluspään reuna kahdesta vastakkaisesta suunnasta loivasti viistoksi toisiaan vasten tai veistämällä pieni pyöreä lovi puhalluspään yläreunaan. Liukuva reunahuilua soitetaan puhaltamalla panhuilun tapaan isompaan putkeen. Liikuttamalla puhaltamisen aikana

ohutta alaputkea isomman putken sisällä voidaan luritella melodioita. Tämä soitin on ollut erittäin harvinainen ja sitä on käytetty kenties vain Jyväskylässä 1950-luvulla. Liukuva raunahuilu on todennäköisesti soitinrakennuksen tunnettujen peruseräiteiden kotimainen sovellutus.

Lötkö on kuoriputkesta tai putkikasvista valmistettu, useimmiten 10-30 cm pitkä, ja, alapäästään avonainen kanavahuilu. Toisinaan kolmekin senttiä paksun huilun materiaalina on käytetty pajun, lepän ja pihlajankuoriputken ohella myös mm. koiranputkea. Kuoriputkihuilu valmistetaan vuolemalla runkopuuhun ulottuva lovi särmäaukoksi parin sentin päähän puhalluspäästä ja irrottamalla kuori ehyenä. Särmäaukon ja puhalluspään väliseen puupalaan, tulppaan, veistetään 1-2 mm syvä ilmakanava, minkä jälkeen se pujotetaan takaisin kuoren sisälle siten, että ilmakanava johtaa särmäaukkoon. Putkikasvista valmistettuna huilu on helpompi valmistaa; vuolaan särmäaukko ja valmistetaan tulppa erillisestä oksanpalasesta. Soittimen puhalluspää on ollut suora tai viisto. Lajia ovat käyttäneet pääasiassa nuoret pojat. Pisimmistä huiluista on saatu jopa 10 ääntä putken alapäätä sulkemalla ja avaamalla. Kuoriputkesta valmistettu lötkö on kutistumisen vuoksi säilynyt soittokuntoisena vain yhden päivän, tosin liottamalla huilua, sen elinikää on voitu pidentää. Lötköstä on käytetty eri paikkakunnilla mm. seuraavia nimityksiä: paju-, leppä- ja soropilli sekä pajuhuilu. Soittimen käytöstä 1900-luvun alussa on tietoja viuhkamaiselta alueelta, joka kulkee Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan raja-alueilta Pohjois-Savoona ja -Karjalaan. Sormiaukollinen lötkö poikkeaa edellisestä vain 2 - 4 sormiaukkonsa perusteella, jotka on vuoltu huiluun ennen kuoren irrottamista. Sormiaukollisella lötköllä tiedetään luritelleen myös aikuisten miesten. Sormiaukollisen lötkön keskusaluetta on ollut Länsi-Suomi. Umpihuilu on rakenteeltaan lötkö, jonka alapää on tukittu tulpalla. 10-30 cm pitkissä umpihuiluissa ylä- ja alapään tulpat ovat täysin erilliset. Huilua on rakennettu kuoriputkesta, putkikasvista, luusta ja metallista. Käytettyjä puulajeja ovat olleet paju, leppä ja raita. Umpihuilun puhalluspää on ollut tylppä tai se on veistetty suipoksi pajupillin tapaan. Laji on tunnettu Suomessa laajalti; Itä-Uudellamaalta Päijänteen länsipuolelle; Saimaan itäpuolelta Pielisen eteläpuolelle sekä Tornionjoen alajuoksun alueella. Laji on tunnettu Ruotsin ja Norjan ohella myös useilla alueilla Keski- ja Itä-Euroopassa. Sormiaukollisen, kuoriputkesta tai putkikasvista valmistetun, umpihuilun varteen on vuoltu ennen kuoren irrottamista 2-4 sormiaukkoa. Perimätiedon mukaan tällaisia 2-3 cm paksuja huiluja rakennettiin, "kun oltiin ulkoniityllä heinässä tai ukometsillä lehdessä" 1800-luvun lopulla. Kerrottiin myös tällaisten huilujen teon olleen paimenten mieliaskareita, pystyihän tällä huilulla soittamaan yksinkertaisia sävelmiäkin. Lajia tiedetään kutsutun myös rakko-, leppä- ja putkipilliksi sekä putkihuiluksi. Oletettavasti sormiaukollinen umpihuilu on ollut pääosin eteläisen Länsi-Suomen soitin, mutta se on tunnettu myös Kannaksella.

Luikkuri on suora, vähintään 80 cm pitkä puutrumpetti, joka kuuluu luikkurien lajiin. Pisimmät Suomen ja Karjalan alueelta löydetyt luikut ovat olleet yli kaksimetrisiä. Kansankulttuurin piirissä soitin on rakennettu yleensä haavasta tai lepästä veistämällä pitkä, 3-5 cm:n vahvuinen varsi, joka päättyy selvästi erottuvaan kaikusuppiloon. Seuraavaksi aihio halkaistaan ja puoliskot koverretaan. Kourutaltalla syntyvän 'porauksen' halkaisija on puhalluspäässä muutaman senttimetrin matkalla 7-14 mm. Tämän jälkeen poraus laajenee siten, että seinämän paksuudeksi jää 2-6 mm. Puhalluspää kannattaa kovertaa kuppimaiseksi soittamisen helpottamiseksi. Koverretut puoliskot liimataan yhteen ja sileäpintaiseksi viimeistellyn torven ympärille kierretään tiukasti tuohinauha tiiviyden varmistamiseksi. Oletettavasti lounaissuomalaiset ovat tutustuneet lajiin metallista valmistettuna 1500-luvun puolenvälin jälkeen mm. Kustaa Vaasan ja Juhana-herttuan hovin ja sotilasmusiikin sekä kaupungeissa kiertelevien muusikoiden ja ilveilijöiden, leikarien, myötä. Luikkurien katsotaan liittyneen myös säätyläisten, varsinkin aatelisten tanssi-instituutioon. Toisaalla luikkurit levisivät maahamme saksalais-ruotsalaisen kauppa- ja kulttuurikaupungin, Viipurin kautta. Luikkuria on kuvattu maassamme muutamien historiallisten dokumenttien ohella kirkkojen kalkkimaalauksissa. 1800-luvun lopulla luikkuria oli eniten Viipurin Karjalassa, Lounais-Suomessa ja Savossa. Sana luikkuri esiintyy ensimmäistä kertaa Agricolan vuonna 1548 painetussa raamatunkäännöksessä. Luikusta on käytetty Luikkuri-nimitystä ainakin Karjalan länsiosissa.

Lulletti on noin 30 cm pitkä, puusta halkaisutekniikalla valmistettu trumpettisoitin. Tuohella päällystetty soitin on muodoltaan pyöreä, melko tasapaksu ja lievästi käyrä. Puhallusaukko on sentin mittainen ja 3-6 sormiaukkoa ovat halkaisijaltaan 8-9 mm. Puusarvea on valmistettu ainakin lepästä, pajusta ja katajasta. Tässä paimentorveksikin kutsutussa lajissa on ollut karjalaiseen tapaan pieni peukaloaukko hälytysäänien soittamista varten. Lulletteja on rakennettu Laatokan-karjalassa, Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Aunuksessa. Pielisjärveläisen paimenen tiedetään soittaneen lullettia 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tutkijat arvelevat, että laji on ollut olemassa jo 1700-luvulla.

Mänkero valmistetaan 10-30 cm pitkistä männyn vuosikasvaimesta vääntämällä sydänpuu pois. Nykyään soittimen putken voi helposti valmistaa myös halkaisutekniikalla. Soittimen puhalluspää vuolaan tai sahataan vinoksi ja siihen liitetään narulla ohut tuohi- tai katajakieli. Tämän melko voimakasäänisen klarinetin 3-5 sormiaukolla varustetun putken päähän voidaan kiertää tuohesta pieni kaikusuppilo. Sormiaukottomia mänkereitä on valmistettu myös mm. naudan sääriluusta, ja koiranputkesta. Mänkerin monet nimitykset kertovat soittimen rakennusaineesta; mäntyhuilu ja -pilli sekä holkki- ja loppipilli. Oululaisten paimenkoikien kerrotaan rakentaneen sormiaukottomia mänkereitä 1900-luvun alussa. Samoihin aikoihin lajia ovat valmistaneet savukkeen imukkeesta myös tukkilaiset Kuopion maalaiskunnissa. Eniten tietoja mänkereistä on kuitenkin Länsi-Suomen alueelta. Jonkin verran lajia tiedetään soitettuna myös Itä-uudellamaalla ja Lapin suomalaisalueilla.

Pajupilli valmistetaan vuolemalla noin 10 cm pitkän ja 1-3 cm paksun tuoreen oksanpätjän ohuempi pää viistoksi. Parin sentin päähän tästä tehdään puuainekseen ulottuva pieni lovi särmäaukoksi. Seuraavaksi merkitään pillin alareuna irrottamalla noin 5-7 cm päästä särmäaukosta ohut rengas kuorta puukolla pyöryttämällä. Kuori saadaan irti pillistä puukon kahvaosalla naputtamalla ja kämmenen sisällä kiertämällä. Kun kuori on vedetty ehjänä irti puusta, suurennetaan lovea sydänpuuhun asti parin sentin matkalta ja poistetaan parimillinen lastu puhalluspään ja särmäaukon välistä. Lopuksi kuori pujotetaan takaisin pilliin. Pajun ohella pilliin on käytetty leppää, haapaa, pihlajaa ja koivua. Ohut, vain 3-5 cm pitkä, pyypilli on pajupillin eräs variantti. Pajupillejä tiedetään myös veistetyin pitkien, kuorileikkauksin koristettujen, ns. kirjokeppien, päähän. Pyypillillä piiskuttamalla voidaan houkuttaa urospsyysi esiin, puolustamaan reviiriään toista urosta vastaan. Metsästyksessä on tietynlaiset pillinsä myös teerelle, metsolle, ketulle ja jänikselle. Yleisemmin pilliä on soiteltu huvin vuoksi vapaa-aikana ja paimenessa. Perimätiedon mukaan pajupillin soitolla myös pyritti nostattamaan tuulta nautapaarmojen karkottamiseksi. Pajupilliä on soitettu kaikkialla Suomessa, myös nimitys on tunnettu kaikkialla. Huilua on toki kutsuttu muillakin nimillä, kuten leppäpilli, -luiru, raitapilli, rakkopilli, karihuilu (karjahuilu) ym. Pajupillin arvellaan kulkeutuneen Lounais-Suomeen vasarakirveskulttuurin mukana jo 2500 eKr. Toisaalta Vanhin varma tieto on Carl Linne:iltä 1700-luvulta Kun pajupillin kuorta naputeltiin irti, monin paikoin oli tapana lausua tai laulaa pieni runo. Vahvialassa, 1948 lakkautetussa kunnassa Etelä-Karjalassa, sanottiin näin: "Soi, soi soropilli, jos et soi niin soraja taikka seppä tulloo sirpin kanssa, leikkaa sulta pään poikki."

Pukinsarvi on toisinaan voimakkaasti käyrä, minkä vuoksi se voidaan välittömästi keittämisen jälkeen suoristaa ruuvipuristimessa. Toisaalta pitkä kippurasarvi on valitettavasti sahattava melko lyhyiksi, jotta halkaisijaltaan 6-10 mm:n puhallusaukon poraus sarvionteloon onnistuu. Lopuksi soittimen puhallusaukko koverretaan kuppimaiseksi soittamisen helpottamiseksi. Museoihin on talletettu sekä sileäksi hiottuja, että pinnaltaan täysin koskemattomia pukinsarvia. Moniin sarviin on kaiverrettu vuosiluku ja omistajan tai käyttäjän puumerkki. Pukinsarvea tiedetään käytetyn mm. kutsuttaessa väkeä koolle; syömään, kinkereille tai kuolintaloon ennen ruumiin poislaulamista. Pukinsarven tietynlaista puhaltamista on kutsuttu Ala-Satakunnassa ruuppaamiseksi tai rooppaamiseksi, ja sen kuuleminen on tarkoittanut yleensä hätää, esimerkiksi tulipaloa tai petoeläimiä. Sormiaukollista pukinsarvea selvästi harvinaisempaa ja musiikillisesti vähäarvoisena pidettyä, sormiaukotonta mallia, on valmistettu eniten Länsi- ja Keski-Suomessa. Oman kokemukseni perusteella pukinsarven soitto-ominaisuuksissa ei ole mitään valittamista ♦ pystyn puhallusvoimaa muuttamalla soittamaan sormiaukottomalla pukinsarvellani säveliä yli oktaavin laajuudelta. Vanhojen mallien liian pieni poraus ja työstämätön puhalluspää ovat selvästi hankaloittaneet sarven soittoa. Pukinsarvia on soitettu yleisesti 1700-luvun lopulta 1900-luvun alkuun. Fennoskandia ja Baltia muodostavat eurooppalaisittain ainutlaatuisen, yhtenäisen pukinsarvivyöhykkeen.

Sarviklarinetti tehdään pukin- tai nautaeläimen sarvesta poistamalla sisus keittämällä. Tämän jälkeen kärki sahataan vinoksi ja porataan tarvittaessa 6-10 mm reikä onteloon. Sileäksi hiotun puhalluspään päälle sidotaan ohut lehdykkä, joka on voinut olla tuotaa tai katajaa; harvinaisessa tapauksessa myös sarviainetta tai peltiä. Sormiaukkoja on porattu sarveen kahdesta kuuteen kappaletta. Kuvassa näkyvä erikoinen sarviklarinettimalli on peräisin Suojärveltä, läheltä Viipuria. Lajia on soitettu 1800-luvulla paikallisesti mm. Satakunnassa, Etelä-Savossa, Etelä-Pohjanmaalla ja Laatokan Karjalassa. Perimätiedon mukaan eräällä naisella oli tapana soittaa vappuaamuisin sarviklarinettilla, jotta pedot eivät hyökkäisi karjan kimppuun. Soittoa harrastettiin vuorotellen eri paikoissa, jotta pedot karkoittava ääni kuuluisi mahdollisimman kauas.

Siirtotulppainen luonnonsävelhuilu on 30-90 cm pitkä, kuoriputkesta tai putkikasvista valmistettu, alapäästään avoin soitin. Tämä sormiaukoton huilu voidaan rakentaa keväisin pajusta ja pihlajasta. Huilun puhalluspää on puhaltamisen helpottamiseksi leikattu vinoksi ja pidemmässä päässä on parimillinen särmäaukko. Siirtotulppahuilun irrallisena tulppana toimii soittajan oma kieli tai alahuili. Huilua on yleisesti soitettu toisessa suupielessä. Soittimen alapäähän on tarvittaessa laitettu tulppa äänen muodostumisen helpottamiseksi. Laji on ollut harvinainen, sitä on soitettu paikallisesti Satakunnassa, Pohjois-Pohjanmaalla ja itäisessä Keski-Suomessa. Tietoja lajin soittamisesta on 1880-luvulta 1900-luvun alkupuolelle.

Sormiaukollinen pukinsarvi valmistetaan sahaamalla sarvi keittämisen jälkeen sopivan mittaiseksi. Puhallusaukko puhkaistaan tarvittaessa 6-10 mm:n poralla ja sormiaukkoja tehdään 8 mm:n poralla sarven keskelle yleensä neljä kappaletta. Sarvitrumpetti voidaan rakentaa oikea- tai vasenkätiselle soittajalle, ja reikien määrä voi vaihdella esimerkiksi sarven pituudesta riippuen kahdesta kuuteen. Käsittelemättömien tai sileäksi hiottujen sarvien ulkosyrjään on yleensä porattu 1-2 ripustusreikää. Perimätiedon mukaan Lounais-Suomessa, Hämeessä ja Kannaksella naiset ovat olleet pukinsarven tavallisimpia soittajia; Etelä-Pohjanmaalla taas kerrotaan pääasiassa miessoittajista. Sarvi on ollut yleisesti paimenten käytössä, mutta sillä on myös tiedotettu mm. rukous- ja ruokailuhetkistä sekä vuodenkierron tärkeistä tapahtumista. Pukinsarvea osattiin arvostaa maaseudulla laajasti, sillä se oli ensimmäinen kestävä soitin, jolla pystyi soittamaan tuttuja laulusävelmiä. Etenkin vanhoilla naisilla oli tapana soittaa kauniisti korkealla mäellä karja kotiin iltaisin. Kerrotaan lehmien vastanneen ammutalla ja totelleen kuuliaisesti torven kutsua. Pukinsarven käyttö soittimena on ollut vahvasti riippuvainen vuohen yleisyydestä kotieläimenä. Yleisesti pukinsarvia on tallella eniten Etelä-Pohjanmaalta, Satakunnasta, Hämeestä ja Varsinais-Suomesta. Karjalan Kannakselta ja Etelä-Savostakin nousevat myös esille säilyneiden pukinsarviensa osalta. Pukinsarvea on maassamme nimitetty monin tavoin mm. sarvi, torvi, paimentorvi, -sarvi ja soittosarvi. Mielenpainuvia nimityksiä ovat ainakin tyttyrlyy ja typpä sekä päkärän- ja jääränsarvi. Pukinsarvi on todennäköisimmin levinnyt maahamme Ruotsista. Vanhimpaan nykyaikaan säilyneeseen pukinsarveen on kaiverrettu vuosiluku 1651, luultavasti soitin on omaksuttu Länsi-Suomeen jo 1500-luvun puolella. Varsinainen pukinsarven valta-aika maassamme oli kuitenkin vasta 1700-luvulta 1800-luvulle, kunnes viulu ja muut nykyaikaiset soittimet saivat kansan lumoihinsa.

Vannertrumpetti on suora, yleisimmin 50-100 cm pitkä, halkaistusta puusta valmistettu päällystämätön puutrumpetti. Lepästä, haavasta tai katajasta koverretut puolikkaat on puristettu tiukasti toisiaan vasten muutamalla kataja- tai rautavanteella. Suomenkielisten käyttämässä ohutseinäisessä, puhalluspäästään poikkeuksellisesti kuperassa, torvimallissa poraus on myötäillyt profiilia. Ruotsinkielisten keskuudessa käytetyssä, vannertrumpetin tuohella päällystetyssä alalajissa, ranvahtitorvessa, on sitävastoin kolmiosainen, portaittain laajeneva poraus. Vanhimman puutrumpettimme variantit omaksuttiin maahamme jo 1200-luvulla hansakauppiaiden ja keskiruotsalaisten mukana. Vannertrumpetin levikkialue keskittyy Lounais-Suomeen, mutta niitä on löydetty myös Keski-Suomesta. Ranvahtitorvea puolestaan on soitettu Uudellemaalla ja Etelä-Pohjanmaalla. Itä-Uudenmaan suomenkielisten keskuudessa lajia on kutsuttu kirnutorveksi. Todennäköisesti vannertrumpetit ja tiedot soittimen käytöstä säilyivät 1800-luvun lopulle asti rukoilevaisuus-herätysliikkeen tapaperinteen ansiosta. Vannertrumpettia on käytetty monessa tilanteessa; sillä on ilmoitettu tulipalosta ja hälytetty apuvoimia tulen sammuttamiseen. Kovaäänisellä torvella on kutsuttu seurakuntalaisia hartaustilaisuuteen, työväkeä syömään ja annettu merkkejä metsässä samoileville paimenille tai eksyneille. Paimenet itsekin ovat käyttäneet vannertrumpettia petojen karkottamiseen. Ala-Satakuntaan on kulkeutunut Hollannista, kaiketi esikristilliseltä ajalta peräisin oleva, sittemmin katolilaiseen perinteeseen omaksuttu käytännepuhaltta jouluna torveen, kerran jokaiseen ilmansuuntaan.

Sivustolla tulee olemaan tietoutta n. 120 eri soittimesta, kuvineen ja ääninäytteineen. Materiaalia lisätään sitä mukaa kuin sitä valmistuu.

[Esittely](#) | [Soittimet](#) | [Soittaminen](#) | [Materiaalit](#) | [Rakentaminen](#) | [Historia](#) | [Minna Hokka](#)

[Suomen Kulttuurirahasto](#) on myöntänyt paimensoitinprojektin toteuttamiseen apurahan vuonna 2007.